

APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

Egy vak szaglótehetsége. Ismértetes, hogy a természet valamely érzékszerv hiányát oly módon igyekszik az illetőre elviselhetővé tenni, hogy többi érzékszerveit élesebbnek, finomabbnak alkotja. Így a vakok tapintása és hallása rendkívül finom szokott lenni, s e sorokban ugyancsak egy vak szaglóerejének finom voltáról mondunk el egy érdekes esetet.

K o t t e n k a m p nevű német tudós említ egy J a m e s M i t c h e l nevű szerencsétlent, ki születésétől fogva vak és süket volt. Azonban már két éves korában feltűnt izló, szagló és tapintó érzékének rendkívül fejlett volta; ez képessé tette őt, hogy a család tagjait idegenektől, sőt játékaikat mások játékaiktól megkülönböztesse. Tizenöt éves korában ez érzékszervei már olyan bámulatosan fejlettek voltak, hogy a környezetében levő bútorokat és tárgyakat részben ujjjaival való tapogatás, nyelvvel való megérintés, vagy szagolás útján mind meg tudta egymástól különböztetni. Különösen szagukról ismerte fel az embereket, rokonait, barátjait s legott megérezte az idegent. Ha valaki a szobába lépett, szaglás, vagy légáram útján, de azonnal megsejdtette.

Eledelének megválasztásában mindig szaglása vezette, s a nélkül egy falatot sem evett meg, hogy meg ne szagolta volna.

Izlelő tehetsége is rendkívül finom volt s egyes ételeket rendkívül szeretett, másoktól pedig vonakodott. Eledelt csak hozzátartozóitól fogadott el.

Ha idegen lépett a szobába, félénken szagolta és tapintotta meg. El nem képzelhető, hogyan alkothatott ítéletet embertársairól: egyeseket ugyanis sohasem engedett közelébe, mások jelenlétének ellenben örült. Ítéletének megalkotásában valószínűleg szagérzéke vezette. Az idegennek rendszeren karját fogta meg s orrához tartotta: ha kellemesen hatott rá, bizalmasabb viszonyra igyekezett az idegennel lépni, jobban megvizsgálta és szagolta ruháját, arcvonásaival igyekeztén tetszésének adni kifejezést; de ha kellemetlenül érintette valami, azonnal elhagyta az illetőt. (Gaea, 1900. májusi füzet.)

Közli H. A.

Szén a Napban. Már Rowland kifejezte abbéli sejtelmét, hogy a Napban is van szén, de kimutatni nem tudta. Újában az amerikai Yerkes-csillagvizsgálón negyven hüvelykes óriási távcsővel és kitűnő rácscs spektroszkóppal megállapították a szén jelenlétét a Nap chromoszférájának spektrumában. Ez a színkép öt csíkból áll, melyek közül a zöldet már 1897-ben látták, a sárga csík jelenlétét pedig csak 1899-ben állapították meg. A megfigyelésekből kiderül, hogy a Nap szénrétege nagyon kicsiny és közvetlenül a Nap fotoszféráján nyugszik. A kitűnő műszereken kívül a levegő tisztasága is hozzájárul, hogy a szénspektrum látható legyen. Ebből magyarázható, miért nem akadtak olyan sokáig a szénre a Napban.

Sz.

A robbanás hangjának terjedése.

A robbanás hallhatóságára hatással van a talaj alkotása és az időjárás; rendszeren felteszik, hogy az ágyúdörej épen úgy, mint a mennydörgés is kedvező szélben körülbelül 25 km-nyire hallható, sőt egy-egy nagyobb dinamitrobbanás 30 km-re is. Mikor a múlt évben Arendeckben felrobbant a puszkaporos gyár, a mely a környéken földrengésszerűen hatott, robbanása elhallatszott a 30 km-nyire fekvő Baverloo-ig. Ujabban Liverpool és Manchester között St.-Helensben több mint 80 tonna chlórsavas káli robbant fel. Davison pontos vizsgálatnak vetette alá e robbanás hallhatóságának területét és úgy találta, hogy 2000 km² kiterjedésű olyan ellipsziszalakú területen volt hallható, a melynek nagyobbik tengelye 63, kisebbik tengelye pedig 43 km-t tett. A legtávolabbi lakott helyen, a hol a robbanás ablakcsörrenést okozott, 45 km-nyire esett St.-Helenstől. (Prometheus, 574. sz.)

L.

A kabeljau hal színbeli alkalmaz-

kodása. A *Gadus morrhua*-nak két változatát szokták megkülönböztetni, ú. m. a barna és a vörös kabeljaut. Hjorth, a norvég mélytengeri expedíció vezetője, megfigyelte, hogy a vörös kabeljau mindig olyan tengerfenéken tartózkodik, a melyet vörös és barna tengeri alga lep el, a szürke kabeljau pedig a világosbarna színű *Fucus*-szal benőtt, homokos talajt kedveli. Ebből következett, hogy a halak ilyenén eltérő színeződése nem fajváltozati bélyeg, hanem olyan tulajdonság, mely mindig a talaj színeződéséhez képest jelenkezik és egyszerűen a környezethez való színbeli alkalmazkodás, melynek következtében a környezetéhez hasonló színű halat ellenségei kevésbé veszik észre. Ezt a föltevést a dán biológiai intézetben végzett kísérlet meglepően igazolta. A Nagy-Belt öbölben vörös ka-

beljaut fogtak, és olyan aquariumba tették, melynek a falazata is, és a fekeke is sötét színű volt; alig telt el 24 óra és a kabeljau már is szürke színt öltött. Effajta védő színeződés elég gyakori jelenség a tengeri állatok közt. (Allgemeine Fischerei-Zeitung, 1900. 12. sz.) Z.

A házi gomba irtása. A házi gombát legbiztosabban konyhasó használatával lehet kiirtani. Erre vonatkozólag a következőt írják egy német lapnak:

»Véletlenül olyan szerre akadtam, a mely a házi gombát tökéletesen kiirtja; e szer a közönséges konyhasó, melyből annyit teszünk a vízbe, hogy telített oldat keletkezzék. Ez oldattal azután az épület mindazon fa- és kőrészeit, a melyeken a gomba tenyészik, kétszer vagy háromszor lemossuk, a mi tökéletesen elegendő célunk elérésére. A hol lehet, hintsünk el konyhasót a falakon. Írtó hatását következőkép fedeztem föl. Házam igen nedves és egyik szobájának sarkában állott marhasó-készletem zsákokba rakva. Mint-hogy a só nedvességet szí magába, e helyen a padlódeszka sóval volt átitatva. Ebben és néhány környező szobában a gomba annyira elterjedt, hogy a szakértő tanácsára a farészeket és falakat újjakkal cseréltem föl, hogy házam többi részét a gombától megmentssem. E végből a levegőnek a padló alá is szabad utat kellett biztosítani. Az újraépítés és szellőztető berendezés költsége 2000 márkát tett; és én el voltam szánva ezt az áldozatot is meghozni, habár szakértőm biztos sikert nem helyezett kilátásba. A szoba kiürítésekor kiderült, hogy a padlónak az a része, a hol a sós zsákok állottak, teljesen ép maradt. Ezt én a konyhasó hatásának tulajdonítottam, és az imént vázolt eljárással olyan sikert értem el, hogy 11 év óta a házi gombának nyomát sem lelem.«

(Gaea, 1900. 12.)

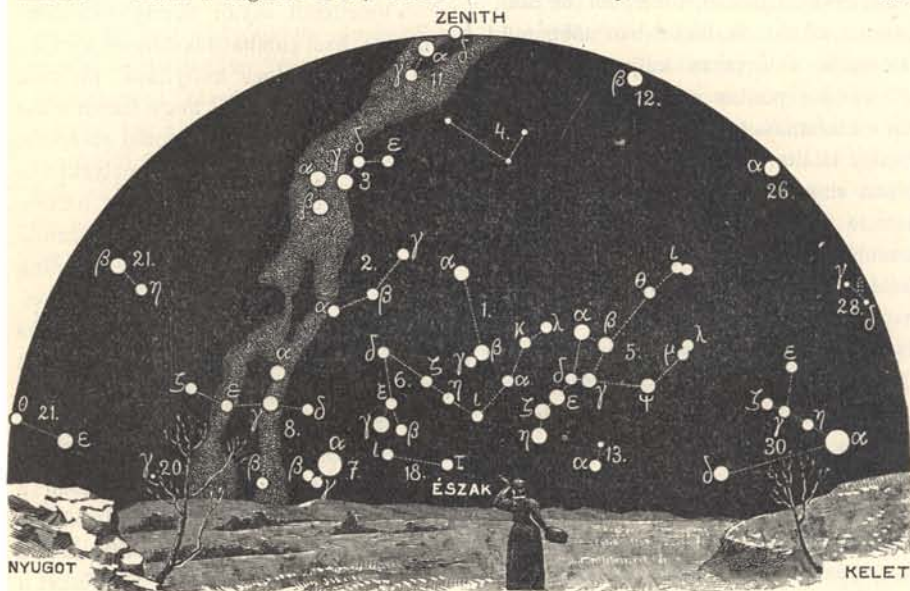
S. V.

A CSILLAGOS ÉG.

Bolygók: *Merkur* hajnalszillag, mely egymásután a *Scorpius*, *Ophiuchus* és *Sagittarius* csillagképekben tartózkodik, de nagy déli állása miatt az észlelésre nincs kedvező helyzetben; december 22-ikén az *Uranus*-szal, 30-ikán a *Jupiter*rel, 1891. januárus 8-ikán a *Saturnus*-szal áll együtt. — *Vénus* ugyancsak mint hajnalszillag átlag 2h 30m-val a Nap előtt kel; a *Scorpius*ban és az *Ophiuchus* déli részében tartózkodik és januárus 3-ikán az *Uranus*-szal kerül együttállásba. — *Mars* a *Regulus* és a β *Leonis*

között van; középben esti 9h 30m körül kel és 1901. januárus 14-ikétől fogva hátráló mozgású. — *Jupiter* a *Sagittarius* és az *Ophiuchus* határán tartózkodik és mintegy egy órával a Nap előtt kel. — *Saturnus* december 29-ikén együttáll a Nappal és ezért az egész hónap alatt nem látható. Különben közel a σ *Sagittarii* felett tartózkodik. — *Uranus* két órával a Nap előtt kel és még mindig az α *Scorpii* és az η *Ophiuchi* között áll.

Tünemények: December 19-ikén reggel

A csillagos ég északi fele 1901. januárus 1-én Budapesten este 9 órakor.

1. *Ursa minor*; 2. *Cepheus*; 3. *Cassiopeia*; 4. *Camelopardalis*; 5. *Ursa maior*; 6. *Draco*; 7. *Lyra*; 8. *Cygnus*; 9. *Andromeda*; 10. *Triangulum*; 11. *Perseus*; 12. *Auriga*; 13. *Canes venatici*; 14. *Bootes*; 15. *Corona (borealis)*; 16. *Serpens*; 17. *Ophiuchus*; 18. *Hercules*; 19. *Aquila*; 20. *Delphinus*; 21. *Pegasus*; 22. *Pisces*; 23. *Aries*; 24. *Cetus*.

5h-kor a *Vénus*, és este 9h-kor a β *Scorpii* együttállásban a *Hold*dal; az utóbbi csillagot a *Hold* el is fődí. — 20-ikán r. 5h-kor a *Neptun* szembenállásban a *Nappal*. Ugyanaznap d. u. 1h-kor a *Merkur*, és — 21-ikén d. u. 1 órakor a *Jupiter* áll együtt a *Hold*dal. — 22-ikén r. 7h 51m-kor a *Nap* a *Bak* jegyében lépve, kezdetét veszi a tél. Ugyanaznap d. u. 2 órakor a *Saturnus* együttállása a *Hold*dal, és két órával későbbben a *Merkur*é az *Uranus*-szal; az *Uranus* 0° 34'-cel délre marad. — 29-ikén d. u. 2h-kor

a *Saturnus* együttállásban a *Nappal*. — 30-ikán d. u. 5h-kor a *Merkur* együttállásban a *Jupiter*rel, a *Merkur* 0° 43'-cel délre marad. — 1901. januárus 2-ikén e. 9h-kor a *Föld* a napközében. — 3-ikán e. 10h-kor a *Vénus* együttállásban az *Uranus*-szal; a *Vénus* 1° 10'-cel északra marad. — 8-ikán éjfélok a *Merkur* együttállásban a *Saturnus*-szal; a *Merkur* 1° 51'-cel délre marad. — 9-ikén este 9h-kor a *Mars* együttállásban a *Hold*dal. — 12-ikén e. 11h-kor az α *Virginis* együttállása a *Hold*dal bekövetkező fő-

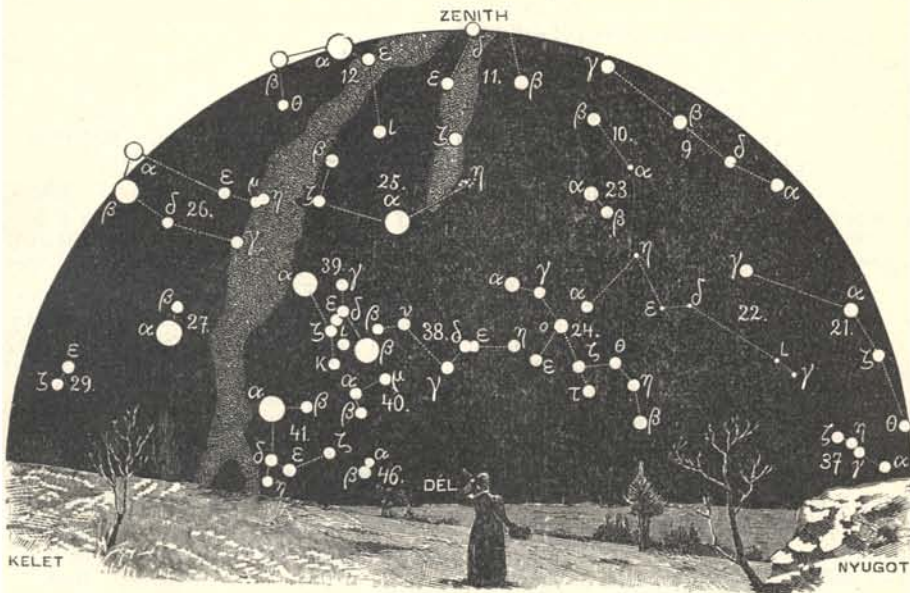
déssel. — 14-ikén d. e. 11^h-kor a Mars megállapodik és azontúl hátráló mozgást ölt.

Januárius 2-ikán és 3-ikán kissé bővebb csillaghullás várható, mely a Hercules csillagképből látszik kisugározni.

A Nap delelése Budapesten középidőben és zónaidőben* kifejezve:

Decz.	16-ikán	11h 55m 38s.1	11h 39m 22s.7
»	21-ikén	11h 58m 6s.8	11h 41m 51s.4
»	26-ikán	12h 0m 37s.0	11h 44m 21s.6
Jan.	1-én	12h 3m 32s.5	11h 47m 17s.1
»	6-ikán	12h 5m 50s.1	11h 49m 34s.7
»	11-ikén	12h 7m 56s.5	11h 51m 41s.1

Ujdonságok: Ismeretes az a nagy és túlzott stereoszkópikus hatás, melyet kapunk, ha optikai libracziójának két különböző fázisában fotografált holdképet egyesítünk. A Hold ekkor a Föld felé elnyújtott ellipszoid képét adja s ez alak tényleg az elmélet szerint is várható, ha a Hold valamikor folyós állapotú volt. Csakhogy a megnyúlás tetemesen kisebb, a sugárnak csak mintegy $\frac{1}{4500}$ -öd részét teszi s ezért szabad szemmel észre sem vehető. Ha azonban ily fotografiai felvételeket pontosan kimérünk, fáradságos számíttással — melyet utóbb

A csillagos ég déli fele 1901. januárius 1-én Budapesten este 9 órakor.

25. Taurus; 26. Gemini; 27. Canis minor; 28. Cancer; 29. Hydra; 30. Leo; 31. Coma Berenices; 32. Virgo; 33. Libra; 34. Scorpius; 35. Sagittarius; 36. Capricornus; 37. Aquarius; 38. Eridanus; 39. Orion; 40. Lepus; 41. Canis maior; 42. Crater; 43. Corvus; 44. Lupus; 45. Piscis austrinus; 46. Columba; 47. Argo; 48. Centaurus.

Franz végzett — csakugyan eljutunk a Hold alakjának ismeretéhez. Franz szerint a Holdnak megnyúlása a Föld felé a sugár $\frac{1}{900}$ -ad részét teszi, s ez ama megdermedt árhullám, melyet a Föld saját irányában a valamikor folyós Holdon keltett. A nagy munkának legfontosabb eredménye, hogy megismerteti velünk a Holdon levő szintáji különbségeket. Röviden összefoglalva mondhatjuk, ha a Mare Crisium (északnyugati

holdszél) és Gassendi (déleleti holdszél) nevű síkságon, illetőleg gyűrűshegységen át egyenest vonunk, e vonaltól délre fekvő terület átlag 1000—2000 méterrel fekszik a Hold közepes szintje felett, az e vonaltól északra elterülő tájék pedig ugyanannyival sülyedt a közepes szintjé alá. A legfeltűnőbb egyenetlenség az, hogy a közvetlenül szomszédos Mare tranquillitatis és Mare serenitatis síkság között 2000—3000 m-re rúgó magasságkülönbség van, oly értelemben, hogy az első síkság magasabb.

* Több tagtársunk kívánságára.

K. R.

TÁRSULATI ÜGYEK.

Egyetemes szakülés 1900. évi november 21-ikén. Dr. Ranschburg Pál ideg-orvos tartott előadást »Az emlékező erő vizsgálatáról« s bemutatta azt a készülékét is, melyet e célra szerkesztett. Vizsgálatai, melyek eredményét bővebben közöljük, a pszichofizikának az emlékezetet illető részére is kiterjesztik az exakt mérésmodot.

Választmányi ülés 1900. évi november 21-ikén.

Elnök: Wartha Vincze.

Jegyző: Aujeszky Aladár.

Jelen vannak: b. Eötvös Loránd al-elnök; Borbás Vincze, Fröhlich Izidor, Horváth Géza, Illosvay Lajos, Kalecsinszky Sándor, Klein Gyula, Klug Nándor, Koch Antal, Kövesligethy Radó, Krenner József, Nuri-csán József, Pethő Gyula, Schilberszky Károly, Schmidt Sándor, Staub Móríc, Szily Kálmán, Thanhoffer Lajos és Wittmann Ferencz választmányi tagok; Paszlavszky József első titkár, Csopey László másodtitkár, Lengyel István pénztárnok és Ráth Arnold könyvtárnok.

A jegyző felolvassa az utolsó választmányi ülés jegyzőkönyvét, — a mely hitelesítettik.

Paszlavszky József első titkár jelenti, hogy a Bugát-alapból hirdetett botanikai pályakérdésre egy mű sem érkezett. — Szomorú tudomásul szolgál.

Ráth Arnold könyvtárnok előterjeszti az utolsó választmányi ülés óta a könyvtárba érkezett ajándékkönyveket. Szerzők ajándékai: Dr. Tuzson János, A fenyőcsemeték Botrytis betegségéről és Szalay László, Kisebb közlemények a meteorológia köréből. További ajándékok: Csongrád-vármegye ajándéka: Zsilinszky, Csongrád-vármegye története, III. rész. A Magyarhoni Földtani Társulat ajándéka: Koch, Az erdőlyrészi medence harmadkori

képződményei. II. Neogen csoport, a mely munka a Semsey-díjból Társulatunk segítségével jelent meg; Nagel Ottó ajándéka: Mocsáry Béláné, Keleti utazás. László Ernő ajándéka: »Chem.-Techn. Bibliothek«, 10 kötet. — Köszönettel vétetnek.

A pénztárnok elszomorodva jelenti, hogy az utolsó választmányi ülés óta 6 tagtárs haláláról értesült. Elhunytak: Bakó János ny. tisztartó Tápió-Györgyén (32 év óta tag); Dr. Glück Miksa orvos Mezőkövesden (30 év óta tag); Hollósy Ödön kasznár Kelebia-pusztán (30 év óta tag); Kardos Gyula m. á. v. hivatalnok Tápió-Szelén; Szecsey Ferencz plébános Felső-Thúron és Zeller Géza főerdész Jolsván. — Szomorú tudomásul van.

Kilépésüket bejelentették és törlésre ajánlatnak 26-an. — Tudomásul van.

Tagválasztásra kerülvén a sor, új tagokul ajánlatnak:

Uj tag: Ajánló:

Balogh Sándor bány. akad. hallg., Altnéder F. Bartha Albert m. k. honv. főhadn., Tábódy Zs. Bolgár Dezső gazd. szaktanár, Adorján M. Csete Sándor bölcsészethallgató, Hüttl Ernő. Czakó Olga okl. tanítónő, Csemez József. Demjén Kornél chemikus, Frankfurter Ármin. Dr. Duchon János gyak. orvos, Hegedeős M. Dudás András v. tanácsos, Lengyel István. Dweris Manó m. v. mérnök, Adler Samu. Faragó Elemér m. á. v. hivatalnok, Márky B. Dr. Feldmann Ignác orvos, Devics Béla. Förster Nándor, min. tan., Than K., Wartha V. Franyeczky János m. v. hivatalnok, Márky B. Fried Miksa hivatalnok, Sötét Sámuel. Gindl Márton ev. theológus, Kaprinay István. Grabler Vilma okl. tanítónő, Csemez József. Guttmann Jenő elektrotechnikus, Mellinger E. Haur Pál min. számellenőr, Darázs Sándor. Hollós Gábor orvostanhallg., Halász Aladár. Horváth Gyula m. v. isk. igazg., Bräuer A.

Új tag: Ajánló:

Dr. Jakab László orvos, Benedict Henrik.
Keller István ügyv., Kalecsinszky és Szilágyi.
Dr. Kesserü Béla körorvos, Winkler Gyula.
Kormos Tivadar magánzó, Madarász Gyula.
Kund Gusztáv állatorvos-növen., Darázs S.
Dr. Langer Aurél máv. fogalmazó, Fränkel O.
Mató János r. k. kántortanító, Hortolányi A.
Michaelisz Samu m. k. s.-mérnök, Wieszner O.
Dr. Nánási Adolf orvos, Erős Rezső.
Pap Ker. János kegyesr. tanárj., Torma K.
Piatsek János urad. főerdész, Deme Gyula.
Dr. Reichenfeld Zoltán orvos, Rajnai Béla.
Róth József főisk. tanársegéd, Rátz István.
Schiffer Imre gazdatiszt, Tóth Kálmán.
Schmidt András tanító, Kohler Antal.
Schreyer Zsigmond kereskedő, Perl Mihály.
Szabó Kálmán ev. ref. tanító, Ónody Mihály.
Szandtner Gyula technikus, Doctorics Sándor.
Szenásy Mihály nagybirtokos, Scheidl János.
Szentkirályi Tóth József gyógyszer., Kun Mór.
Villax Dezső gazdatiszt, intéző, Novák József.
Wahl Ferencz közs. irnok, Tóth Béla.
Würsching Elemér áll. orv. tanh. Kümmerle J.B.

A titkárság részéről előterjesztett ajánlottak, számszerint 43-an, megválasztatnak; velők a tagok száma, leszámítva a vesztéseket, 8272-re emelkedett; ezek között 257 alapító tag és 192 hölgy van.

A növénytani szakosztály-nak 1900. május 9-iki ülésén

1. Fialowski Lajos »A kikircs-virágú *Sternbergia*« czímen a *Sternbergia colchiciflora* W. Kit. növénynek a székes főváros környékén megfigyelt, tenyésztett és részletesen tanulmányozott eltérő virág-szerkezetét ismerteti, minek kapcsán a virág alaprajzán kívül érdekes és tanulmányos fotografiai főlvételeket mutatott be.

2. Kontúr Béla bemutatja és ismerteti Fonck L. S. I. »Az izsóp a szentírásban« című beható tanulmányát, mely a legutóbbi időkig eldöntetlen kérdéssel foglalkozik, t. i. mi a szentírásbeli hyssopos? Nem kevesebb, mint 18 növényfajt említenek mint bibliai izsópot; mert annyi bizonyos volt, hogy nem a Linné-féle *Hyssopus officinalis*-ről van itt szó. Hazai kuta-

tók között Haynald Lajos foglalkozott az izsóp kérdésével és szerinte a bibliai izsóp = *Capparis spinosa* L. Legutóbb Fonck jezsuita páter vette kritika alá a mintegy 300 esztendősz idevágó irodalmat és azt mutatja ki, hogy a bibliai izsóp nem lehetett más, mint az *Origanum Maru* L. var. *sinaicum*.

3. Simonkai Lajos előadást tartott »Félvér zsályafajaink az *Eupletiosphace*-csoportból« czímen. Előrebocsátván, hogy a zsálya nemnek a legtöbb faja van az Ajakosok családjában és hogy a zsályák virágai rovarcsalogatók, részletezi, hogy az *Eupletiosphace* csoportba tartozó telivér zsályafajainknak több félvér (hybrid) faja van. Ezeket röviden méltatva, három új félvérfajt mutat be és jellemez. (Megjelent a Pótfüzetek decemberi füzetében.)

Az 1900. október 10-iki ülésén

1. Mágócsy-Dietz Sándor »Botanikai tartózkodás az elmúlt nyárról« czímen több rendbeli újabb megfigyelést közöl, még pedig:

a) A *Psalliota* (*Agaricus*) *campestris* L.-nek, a mezei csiperkegombának gigantikus alakját mutatta be.

b) Ismertette és Karlovszky Geyza tagtársunk szívességéből hű fotografikus képét mutatta be egy a főváros közelében, Mátyásföldön fejlődött karos jegenyenyárfának.

c) Bemutatta a gyertyánfa egyik ágán talált boszorkányseprőt, melyet a *Taphria* (*Exoascus*) *carpini* nevű gombafaj okozott. (Mind a három közleményt a Pótfüzetek decemberi füzetében közöljük.)

d) Ezután bemutatta a *Lyonsia straminea* üvegházban tenyésztett növényt, melynek virágain a rovarok, különösen legyek fogózanak meg.

e) Végre bemutatta a közönséges burgonyának magról nevelt egyéneit és gumós taraczkjait.

2. Bernátsky Jenő »A szél mint növény-ökologiai tényező« czímen fejtegeti a szél hatását a növények fejlődésére.